

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΩΝ ΜΩΜΟΓΕΡΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΝΤΟ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΠΕ07 - ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Σκοπός του εκπαιδευτικού προγράμματος:

- να γνωρίσουν οι μαθητές το χριστουγεννιάτικο έθιμο των Μωμόγερων από τον Πόντο
- να συνειδητοποιήσουν ότι η αναβίωση του εθίμου σήμερα στην Ελλάδα αποτελεί μια σημαντική συμβολή στη διατήρηση του πολιτισμού που αναπτύχθηκε από τον Ελληνισμό του Πόντου
- να αντιληφθούν ότι η συνέχιση εθίμων και παραδόσεων του ποντιακού ελληνισμού συνεισφέρει στη συνέχιση επίσης της ιστορικής μνήμης σχετικά με τη γενοκτονία των Ποντίων
- να συγκρίνουν το έθιμο από τον Πόντο με το αντίστοιχο χριστουγεννιάτικο έθιμο των Ρουγκατσιών του τόπου τους (σύνδεση με Τοπική Ιστορία)
- να εκτιμήσουν το έθιμο ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας, της Ευρώπης, του κόσμου
- να καλλιεργήσουν τη (συγ)κριτική τους σκέψη

Αφόρμηση-1

Φωτογραφίες που αποτυπώνουν στιγμιότυπα από το τοπικό έθιμο των Ρουγκατσιών (το έθιμο αναβιώνει στο Ρουμλούκι της Ημαθίας, αλλά πλέον και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας) θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την εκκίνηση συζήτησης στην τάξη και την εισαγωγή στο θέμα.

Φωτογραφίες: Χριστίνα Δημητριάδου, 2019

Βοηθητικές ερωτήσεις:

- ❖ τι απεικονίζουν οι φωτογραφίες;
- ❖ σε ποια εποχή/γιορτή λαμβάνει χώρα η εκδήλωση;
- ❖ ποια πληροφορία σας δίνεται για τον τόπο της εκδήλωσης; Πού βρίσκεται ο χώρος αυτός;
- ❖ αναγνωρίζετε το έθιμο; (κάποιοι μαθητές ίσως να έχουν παραβρεθεί σε παρόμοια εκδήλωση ή ίσως να συμμετέχουν κιόλας ως μέλη κάποιου τοπικού συλλόγου)
- ❖ γνωρίζετε άλλες περιοχές στις οποίες πραγματοποιείται το ίδιο έθιμο;
- ❖ προσπαθήστε να περιγράψετε τα στιγμιότυπα με όσο περισσότερη λεπτομέρεια μπορείτε (χορευτές, γένος, έκφραση προσώπου, ενδυμασία, αξεσουάρ, οργανοπαίχτες κλπ).

Στη συνέχεια, ενημερώνουμε (ή επιβεβαιώνουμε, εάν το βρήκαν ήδη) τους μαθητές ότι τα συγκεκριμένα στιγμιότυπα προέρχονται από την εκδήλωση του εθίμου “Ρουγκάτσια” που πραγματοποιήθηκε στην πλατεία του Μακροχωρίου Ημαθίας στις 26 Δεκεμβρίου 2019 από τον Λαογραφικό Σύλλογο Ντόπιων Μακροχωρίου και Περιχώρων, ο οποίος αναλαμβάνει την οργάνωσή του κάθε χρόνο.

Προβάλλουμε στην τάξη αποσπάσματα ή και ολόκληρο το βίντεο “Ρουγκάτσια - Μακροχώρι Ημαθίας”, διαθέσιμο στο youtube <https://youtu.be/MoqmPZbfhdA> (Χριστίνα Δημητριάδου, Δεκέμβριος 2019), δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους μαθητές να ζήσουν μέσω ζωντανών κινούμενων εικόνων εμπλουτισμένων με φυσικό ήχο το εν λόγω έθιμο.

Στην επόμενη φάση, δίνουμε στους μαθητές μία συγκεκριμένη λέξη: **ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ**. Ζητάμε να ανατρέξουν στις παρακάτω ιστοσελίδες:

- ❑ Municipality of Alexandria (Δήμος Αλεξάνδρειας): Τα Ρουγκάτσια, Αλεξάνδρεια, ήθη και έθιμα <https://culture.alexandria.gr/index.php?lang=gr&com=content&c=19&id=94>
- ❑ Βικιπαίδεια: Ρουμλούκι <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%BB%CE%BF%CF%8D%CE%BA%CE%B9>
- ❑ Λαογραφικός Σύλλογος Ντόπιων Μακροχωρίου και Περιχώρων: Έθιμα του τόπου μας - Τα Ρουγκάτσια <http://www.laografasyf.org/%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CF%87%CF%8E%CF%81%CE%B9-%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%AF%CE%B1%CF%82/%CE%AD%CE%B8%CE%B9%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%84%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B1%CF%82>

Καλούμε τους μαθητές να αναζητήσουν πληροφορίες σχετικά με:

- τί ονομάζουμε Ρουμλούκι; Από πού προέρχεται η ονομασία; [Βικιπαίδεια: Το **Ρουμλούκι** ή **Καμπανία** είναι η περιοχή του βορειοανατολικού τμήματος της πεδιάδας της Ημαθίας που το διασχίζει ο ποταμός Αλιάκμονας, ενώ ανατολικά εκτείνεται έως τον Αζιό. Ονομάσθηκε «Ρουμλούκι» από τους Οθωμανούς κατακτητές κατά τον 14ο - 15ο αιώνα, οι οποίοι, όταν έφθασαν στην περιοχή, την ονόμασαν *Rumlik* - Ρουμλούκ ή Ουρουμλούκ, τουρκική λέξη που παράγεται από το Ρουμ = Ρωμιός και τον επιθετικό προσδιορισμό ή κτητικό—lik (-λούκ) και σημαίνει τον τόπο που έχει Ρωμιούς - Έλληνες χριστιανούς απογόνους των Ρωμαίων πολιτών, δηλαδή σημαίνει Ρωμιότοπος, Γραικοχώρα, Ελληνότοπος. Σε κάποιες πηγές αναφέρεται και ως **Γραικοχώρι**].

- από πού προέρχεται το έθιμο των Ρουγκατσιών; Ποια είναι η προέλευση της λέξης; [Δήμος Αλεξάνδρειας: Η πιο έγκυρη ίσως άποψη μελετητών αναφέρει ότι η λέξη ρουγκάτσια προέρχεται από τη λατινική "rogatio", που σημαίνει ζήτηση (erogatio = απονομή, διανομή). Τα ρουγκάτσια στην ουσία είναι αυτοί που ζητάνε. Η απαρχή του εθίμου αυτού ανάγεται στα πρωτοβυζαντινά χρόνια. Στη Βυζαντινή περίοδο ανέθεταν τη φύλαξη ορισμένων περιοχών σε μισθοφόρους, οι οποίοι περιόδευαν μία φορά το χρόνο στην περιοχή που προστάτευαν και συνέλλεγαν τη ρόγα, το συμφωνημένο ετήσιο μισθό τους από τους κατοίκους της].
- κατονομάστε τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του εθίμου όπως αυτό γιορταζόταν στο παρελθόν και όπως γιορτάζεται σήμερα [Δήμος Αλεξάνδρειας, Λαογραφικός Σύλλογος Ντόπιων Μακροχωρίων & Περιχώρων].

Αφόρμηση -2

Εναλλακτικά, η αφόρμηση θα μπορούσε να ξεκινήσει με την έρευνα κάποιας ηλεκτρονικής εφημερίδας που έχει καταγράψει την εκδήλωση, όπως π.χ. η faretra.info. Δίνουμε στους μαθητές την ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση με άρθρο της εφημερίδας σχετικό με το θέμα:

<https://faretra.info/2018/12/27/likeio-ellinidon-rougkatsia-anaviosi-tou-ethimou-sti-veroia/>

The screenshot shows the website faretra.info. At the top, there is a navigation menu with items like 'Ιστολόγιο', 'Διαφήμιση', 'Χρήσιμα', 'Ποιο είμαστε', 'Επικοινωνία', and 'Όροι χρήσης'. Below the menu, there are three banners: the faretra.info logo with the tagline 'με στόχο την ενημέρωση & τον προβληματισμό', an advertisement for 'ΑΓΙΟΤΡΟΠΙΟ' featuring sunflowers, and an advertisement for 'Dr ΚΟΛΒΑΤΖΗΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ' with a heart icon and the text 'Κάντε κλικ'. A dark blue navigation bar contains various category links such as 'Τοπικά', 'Ρεπορτάζ', 'Σχόλια', 'Κοινωνία', 'Πολιτισμός', 'Συνεντεύξεις', 'Αθλητικά', 'Αγροτικά', 'Αρθρογραφία', 'Εργασία', and 'Διάφορα'. Below this, a 'Τελευταία:' section highlights an article about the 'Επιματωσ' in Veroia. The main article is titled 'Λύκειο Ελληνίδων - "Ρουγκάτσια". Αναβίωση του εθίμου στη Βέροια' and is dated '27 Δεκεμβρίου 2018 στις 20:18'. To the right of the article is a search bar and a sidebar with social media links and a call to action: 'Γίνετε ο πρώτος από τους φίλους σας στον οποίο αρέσει'. At the bottom of the article, there is a photo of people in white costumes celebrating.

Φωτογραφίες: faretra. info [Ηλεκτρονική εφημερίδα της Ημαθίας]

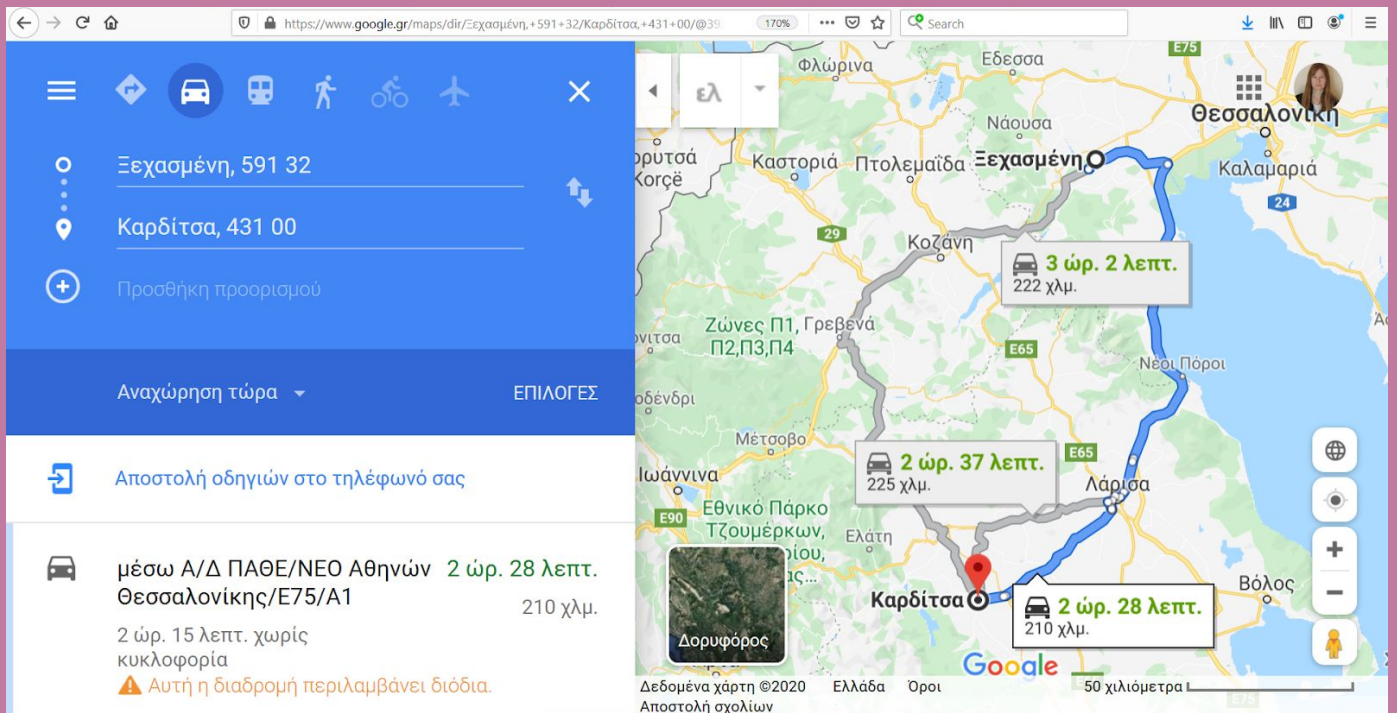
Βοηθητικές ερωτήσεις:

- ★ τίτλος εφημερίδας
- ★ καρτέλα: “Ποιοι είμαστε”: ποια είναι η ψηφιακή εφημερίδα *faretra.info*;
- ★ ημερομηνία δημοσίευσης άρθρου εφημερίδας
- ★ ποιο είναι το περιεχόμενο των φωτογραφιών του άρθρου;
- ★ υπάρχουν άλλα παρόμοια άρθρα; Διαβάστε τους τίτλους των άρθρων και δείτε τις φωτογραφίες τους. Βρείτε τις ημερομηνίες δημοσίευσής τους και τις περιοχές στις οποίες αναφέρονται [π.χ. Ρουγκάτσια και Γουρουνοχαρά στη Βεργίνα, 2017].

Στο σημείο αυτό, οι μαθητές έχουν συνδυάσει προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες με τη νέα γνώση, συνεπώς μπορεί να γίνει μια συνοπτική ανακεφαλαίωση όλων των στοιχείων που συνθέτουν το έθιμο των Ρουγκατσίων.

Επιπλέον, οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν έναν πίνακα με περιοχές της Ελλάδας όπου σήμερα αναβιώνει κάθε χρόνο το συγκεκριμένο έθιμο, αφού εξερενήσουν το διαδίκτυο χρησιμοποιώντας ως λέξη-κλειδί το ΡΟΥΓΚΑΤΣΙΑ [π.χ. Αλεξάνδρεια, Θεσσαλονίκη, Τρίκαλα, Καρδίτσα κλπ].

Χρησιμοποιώντας την διαδικτυακή υπηρεσία Google maps, οι μαθητές μπορούν να προσδιορίσουν τη θέση των διαφόρων περιοχών σε σχέση με την γεωγραφική περιοχή του σχολείου τους.

Φωτογραφία: Screenshot: Google maps

Για μεγαλύτερη εμβάθυνση, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να διαβάσει κάποιο κομμάτι από το “Αφιέρωμα της Μακεδονίας” (16-17/3/2013) : “*Δρώμενα μεταμφιεσμένων στη Βόρεια Ελλάδα*”. Το αφιέρωμα είναι διαθέσιμο online στον παρακάτω σύνδεσμο. Εναλλακτικά μπορούμε να κατεβάσουμε το pdf, να το εκτυπώσουμε και να μοιράσουμε κομμάτια στους μαθητές.

https://www.academia.edu/35555366/%CE%A6%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%AF_-_%CE%9C%CF%89%CE%BC%CF%8C%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%B9_-_%CE%A1%CE%BF%CF%85%CE%B3%CE%BA%CE%AC%CF%84%CF%83%CE%B9%CE%B1.pdf?source=swp_share

Ειδικότερα, οι ομάδες μελετούν τα τέσσερα άρθρα του αφιερώματος:

- “Φανοί, μωμόγεροι, Ρουγκάτσια”
- “Φανοί: Η Κοζάνη στην Αποκρία”
- “Μωμό’εροι: Η αναβίωση δράματος και η επιβίωση ενός αρχαίου εθίμου”
- “Ρουγκάτσια: Η συγκλονιστική ιστορία τους και να αναβίωσή τους στα Λευκάδια”

Εξαιτίας του μεγέθους των παραπάνω άρθρων, μπορεί να γίνει και μια εσωτερική διανομή μικρότερων κομματιών των άρθρων εντός κάθε ομάδας. Οι μαθητές μελετούν τα κομμάτια τους και εν συνεχεία, παρουσιάζουν τις σημαντικότερες πληροφορίες στην ολομέλεια, έτσι ώστε όλοι να αποκτήσουν μια σφαιρική εικόνα για τα δρώμενα.

Βοηθητικές ερωτήσεις:

- ποια κοινά στοιχεία συνδέουν τα τρία έθιμα που αναφέρονται στα άρθρα; [π.χ. είναι δρώμενα/μικρά θεατρικά, περιλαμβάνουν χορό και τραγούδι, πηγάζουν από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό/το αρχαίο θέατρο/τη λατρεία του θεού Διόνυσου, προϋποθέτουν τη μεταμφίεση, έχουν υιοθετηθεί με αλλαγές από τον χριστιανισμό κλπ].
- ποιες είναι οι διαφορές των εθίμων;
- τι σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση;

Οι γενικές αναφορές επί των άρθρων και των δρώμενων μπορούν τώρα να οδηγήσουν σε διατύπωση ερωτήσεων που ελκύουν την προσοχή και το ενδιαφέρον στο έθιμο των Μωμόγερων, που αποτελεί εξάλλου και το κεντρικό θέμα του εκπαιδευτικού σεναρίου. Εισαγωγή: Το έθιμο των Ρουγκατσιών μοιάζει με το έθιμο των Μωμόγερων. Όμως υπάρχουν και σημαντικές διαφορές:

- ❖ από πού προέρχεται το έθιμο των Μωμόγερων; Ποιοι μετέφεραν το έθιμο στην Ελλάδα και πότε;
- ❖ γιατί ονομάζεται το έθιμο “Μωμόγεροι” ή “Μωμό’εροι”; Ποιοι ήταν οι “Μωμόγεροι”;
- ❖ από πού παράγεται ετυμολογικά η λέξη;
- ❖ ποια ήταν η αποστολή των Μωμόγερων; Εξακολουθούν να έχουν την ίδια αποστολή και σήμερα;
- ❖ ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εθίμου;
- ❖ ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές/τα κεντρικά πρόσωπα; Ποια είναι η μεταμφίεσή τους; Τι συμβολίζει;
- ❖ πιστεύεται ότι είναι σημαντικό που σώζεται το έθιμο και αναβιώνει κάθε χρόνο σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας; Γιατί;
- ❖ το άρθρο μας λέει ότι η “*πιο ολοκληρωμένη μορφή του εθίμου που διασώθηκε και στον ελλαδικό χώρο είναι αυτή του χωριού Λιβερά της Τραπεζούντας*”. Στην ιστοσελίδα [pontos.gr](https://www.pontos.gr) υπάρχει ψηφιακός χάρτης του Πόντου <https://www.pontos.gr/default.aspx?catid=285>. Παρατηρήστε στον χάρτη την τοποθεσία της Τραπεζούντας και προσδιορίστε την ευρύτερη περιοχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας όπου κατοικούσαν Έλληνες.

Το δρώμενο των Μωμόγερων αποτελεί ένα μικρό λιθαράκι από τον πλούσιο πολιτισμό που ανέπτυξαν οι Έλληνες του Πόντου.

Παραδοσιακός θίασος Μωμόγερων σε φωτογραφία εποχής

Φωτογραφία: [pontos news](http://www.pontos-news.gr)

<http://www.pontos-news.gr/article/157343/oi-momogeroi-mpikan-ston-katalogo-tis-unesco-gia-tin-ayli-politistiki-klironomia>

Για τους ανθρώπους αυτούς, ο Πόντος έπαψε κάποια στιγμή να είναι η πατρίδα τους.

- Τι ακριβώς συνέβη; Διαβάστε το άρθρο της ψηφιακής εφημερίδας Huffpost με τίτλο “Τριάντα χρόνια γενοκτονία - Η τουρκική καταστροφή των χριστιανικών μειονοτήτων” https://www.huffingtonpost.gr/entry/30-chronia-yenoktonias-pos-e-toerkia-exaleipse-tis-christianikes-meionotetes_gr_5ded6217e4b05d1e8a5379f7?utm_hp_ref=gr-homepage.

Ποια λέξη συνοψίζει τα συμβάντα; [ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ].

- Στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η Σύμβαση περί ανταλλαγής ελληνοτουρκικών πληθυσμών.

Για περισσότερες πληροφορίες:

A) “Συνθήκη Λωζάνης” στη Βικιπαίδεια:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9B%CF%89%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7%CF%82#%CE%A3%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CE%AE%CF%82

B) “Συνθήκη Λωζάνης” στη Βικιθήκη:

https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9B%CF%89%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7%CF%82

ΜΙΚΤΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

"Εντοπον υπ' αριθ. 1

Τόπος Γημίας Γείνα

Αριθ. Πρωτοκόλλου 57912

Ημερομηνία 16-12-27

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Συνιστάται εις τον αιτούντα να μη κάμη δήλωσιν ανακριβή ή υπερβολικήν, διότι τοῦτο θα εἶναι ἐπιβλαβές εἰς τὰ συμφέροντά του

ΔΗΛΩΣΙΣ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΕΩΣ

Ὁ ὑποφαινόμενος παρακαλῶ τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐτ' ὄφελός μου ἐκκαθάρισιν τῆς κάτωθι καθοριζομένης ἀκινήτου καὶ κινητῆς περιουσίας μου συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1923 Ἑλληνοτουρκικὴν Σύμβασιν περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν

Ι) ΤΑΥΤΟΤΤΗΣ ΤΟΥ ΑΙΤΟΥΝΤΟΣ

1. Ὄνοματεπώνυμον Γεωργίου Γεωργίου
2. Τόπος καταγωγῆς (πόλις ἢ χωρίον) Γείνα
Καζῆς Βασιλίου-Χιονιάς
Σαντζάκι Ἰσφ. Ἐμμερμαλί
3. Σημερινὴ κατοικία (ὄδὸς, συνοικία, πόλις ἢ χωρίον, ὑποδιοικήσεις, νομός).
Ἰσφ. Ἐμμερμαλί Ἰσφ. Ἐμμερμαλί
4. Ἐπάγγελμα Ἄμιστρος

Ὁ δὲ κληθεὶς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἀπάντησις αὐτῆς ἀναφέρεται ἐπὶ τῆς ἀκινήτου καὶ κινητῆς περιουσίας αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1923 Ἑλληνοτουρκικὴν Σύμβασιν περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν.

Declaration of property during the Greek-Turkish population exchange (1923-1927)
(Δήλωση ιδιοκτησίας κατά την ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών, 1923-1927)

Φωτογραφία: By Pvasiliadis - Pvasiliadis' archives., CC BY-SA 3.0,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1857153>

- Η υπογραφή της ελληνοτουρκικής Σύμβασης περί ανταλλαγής πληθυσμών είχε ως αποτέλεσμα, χιλιάδες Έλληνες να γίνουν πρόσφυγες, εγκαταλείποντας τα πάτρια εδάφη της Ανατολής. Παρακολουθείστε στο ψηφιακό αρχείο της ΕΡΤ (ιστοσελίδα: <https://archive.ert.gr/?s=%CE%9B%CF%89%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7>) οπτικοακουστικό υλικό που αναφέρεται στα γεγονότα της εποχής και ειδικότερα στην προσφυγιά των Ελλήνων του Πόντου και της Μικράς Ασίας. Ενδεικτικά:
 - Προσφυγική Ελλάδα <https://archive.ert.gr/97149/>. Ντοκιμαντέρ το οποίο παρακολουθεί την πορεία των Μικρασιατών προσφύγων μετά την Καταστροφή το 1922. Πρόσφυγες καταθέτουν την προσωπική τους μαρτυρία από τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στην Ελλάδα μέχρι να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία συμβάλλοντας σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου.
 - ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΞΕΝΟΣ <https://archive.ert.gr/96007/>. Ντοκιμαντέρ βασισμένο στο ομότιτλο βιβλίο του δημοσιογράφου ΜΠΡΟΥΣ ΚΛΑΡΚ και την ομώνυμη τηλεοπτική σειρά ντοκιμαντέρ «Δυο φορές ξένος», που εστιάζεται στις πληθυσμιακές μετακινήσεις στα Βαλκάνια με επίκεντρο την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών που υπαγόρευσε η Συνθήκη της Λωζάννης το 1923.
 - Ριμείκ - Μικρασιατική Καταστροφή <https://archive.ert.gr/94776/>. Σειρά επικαιρότητας ωριαίων εκπομπών με τη ΡΕΝΑ ΘΕΟΛΟΓΙΔΟΥ, που αναδεικνύει θέματα της ελληνικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Το συγκεκριμένο επεισόδιο αποτελεί επετειακό αφιέρωμα στη Μικρασιατική Καταστροφή, το οποίο επιχειρεί να φωτίσει τα γεγονότα που οδήγησαν σε αυτή την τεράστια ήττα για τον ελληνισμό.
 - Στον χώρο της ιστορίας <https://archive.ert.gr/95267/>. Σειρά επιμορφωτικών ντοκιμαντέρ ιστορικού περιεχομένου. Το επεισόδιο αυτό ασχολείται με την ιστορία του ποντιακού και καππαδοκικού ελληνισμού.
 - Πρόσφυγες - ΙΜΒΡΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΑ Μέρος:1 <https://archive.ert.gr/56047/>. Σειρά ντοκιμαντέρ με θέμα τον ξεριζωμό του ελληνικού στοιχείου της Μικράς Ασίας, της Αν. Θράκης, του Πόντου και της Κωνσταντινούπολης μέσα από τις μαρτυρίες ανθρώπων που εκπατρίστηκαν, παρουσιάζοντας τον τρόπο ζωής και δράσης τους πριν και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Σταθμός του επεισοδίου είναι το νησί της Ίμβρου.

Γνωρίζοντας τώρα ότι τα συμβάντα συνοψίζονται στο δίπτυχο:

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - ΞΕΡΙΖΩΜΟΣ/ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ/ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

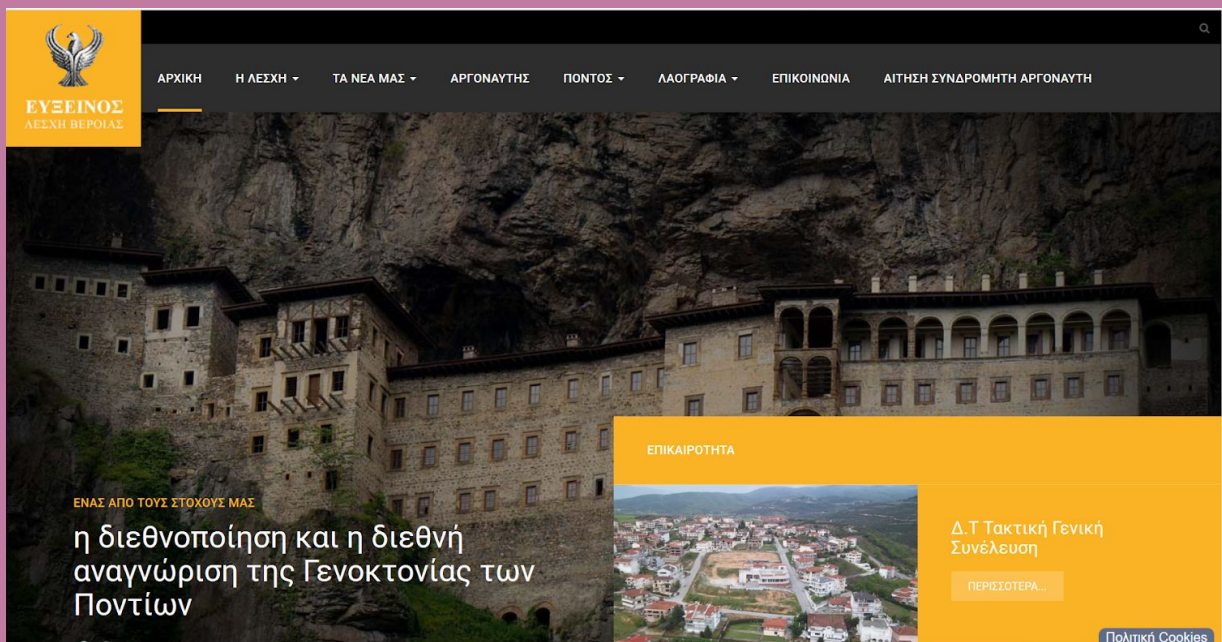
τίθεται ξανά η ερώτηση στους μαθητές, υπό το πρίσμα των νέων γνώσεων, εάν θεωρούν σημαντικό τη διάσωση εθίμων και παραδόσεων (όπως του δρώμενου των Μωμόγερων) που προέρχονται από τον Πόντο.

Δημιουργικές Δραστηριότητες:

Οι μαθητές δημιουργούν κατά ομάδες και παρουσιάζουν στην τάξη σχετικά με το δρώμενο των μωμόγερων:

- ❑ powerpoint
- ❑ αφίσες (έντυπες ή ψηφιακές)
- ❑ ζωγραφιές, ψηφιδωτά
- ❑ βίντεο/σποτ
- ❑ ψηφιακό βιβλίο (με ενσωματωμένες ηχογραφήσεις)

Τοπική Ιστορία

Φωτογραφία: Screenshot: Ιστοσελίδα Ευξείνου Λέσχης Βέροιας

Το έθιμο των Μωμόγερων τηρείται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Όπως και στην Περιφερειακή Ενότητα της Ημαθίας.

Πολιτιστικός Σύλλογος Καλλιφύτου Δράμας
“Μωμόγεροι” (Χριστίνα Δημητριάδου,
Ονειρούπολη Δράμας, 2018)

Μωμόγεροι Ευξείνου Λέσχης Βέροιας
(Χριστίνα Δημητριάδου, Πλατεία Ρακτιβάν,
Βέροια, 2019)

Προτείνεται να χρησιμοποιηθεί η επίσημη ιστοσελίδα της Ευξείνου Λέσχης Βέροιας (Βέροια = πρωτεύουσα της Ημαθίας) <https://www.elverias.gr/>.

Στην καρτέλα “ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ” οι μαθητές βρίσκουν ανάμεσα στους χορούς του Πόντου και τα “Μωμογέρια”.

Στην καρτέλα “ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ”, το επίσημο ψηφιακό περιοδικό της Λέσχης, και στο τεύχος 239 (αλλά και σε προηγούμενα τεύχη) <https://www.elverias.gr/images/argonaytis/239---2020.pdf>, οι μαθητές μπορούν να εντοπίσουν διάφορες πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση του εθίμου από την Εύξεινο Λέσχη Βέροιας (Μωμόγεροι 2019, έθιμα στον Πόντο κατά το Δωδεκαήμερο, θεός Μώμος κλπ).

Επιπρόσθετα, στην καρτέλα “ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΣ”, μπορούν να διαβάσουν διάφορα Δελτία Τύπου σχετικά με το δρώμενο.

Τέλος, στην καρτέλα “Η ΛΕΣΧΗ”, οι μαθητές μπορούν να βρουν πληροφορίες σχετικά με την ιστορία της λέσχης (ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ, ΙΣΤΟΡΙΑ) και τα εκπαιδευτικά της τμήματα (θέατρο, μουσικά όργανα, χοροί, εκμάθηση ποντιακής διαλέκτου κλπ).

Ευρύτερη Ιστορία

Μια καλύτερη εικόνα σχετικά με τις διάφορες περιοχές της Ελλάδας (ενδεικτικά) στις οποίες αναβιώνει το έθιμο των Μωμόγερων μπορούν να αποκτήσουν οι μαθητές, εξερευνώντας τα παρακάτω youtube βίντεο.

Καβάλα	Kavala Portal
Καλλίφυτος Δράμας	EPT3Social
Εύοσμος Θεσσαλονίκης	LifeEvents
Ιωάννινα	epirustv1
Γιαννιτσά	karatzova.com
Κατερίνη	Dion News
Γρεβενά	greveniotis TV
Κιλκίς	StefWebTv
Ασβεστόπετρα Εορδαίας	FLASH TV
Αθήνα	ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ gr

UNESCO

Παροτρύνουμε τους μαθητές να επισκεφτούν την ιστοσελίδα “Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας” <http://ayla.culture.gr/%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%b9%ce%ba%ce%ae/>

Στην καρτέλα “Συχνές Ερωτήσεις” , στην πρώτη ερώτηση: “*Τί είναι η Σύμβαση για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO (2003);*” αναφέρεται:

“Πρόκειται για διεθνή συνθήκη την οποία έχουν κυρώσει, εγκρίνει ή αποδεχτεί μέχρι σήμερα (Σεπτέμβριος 2017) 175 κράτη. Προέκυψε ως ώριμος καρπός του διεθνούς προβληματισμού σχετικά με την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερα των πολιτισμικών εκφάνσεών της που δεν έχουν απτή, υλική διάσταση (π.χ. μουσική, χορός, γνώσεις και πρακτικές κ.ά.). Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση το 2006.”

Μέσω συζήτησης, εξασφαλίζουμε ότι οι μαθητές κατανοούν τον όρο “Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά”.

Φωτογραφία: Screenshot: Ιστοσελίδα Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας

Στο ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ της ιστοσελίδας δίνουμε την ευκαιρία στους μαθητές να δουν τη λίστα με τα εγγεγραμμένα στοιχεία της Ελλάδας στο ευρετήριο της χώρας μας. Ανάμεσα στα στοιχεία, εντοπίζουν στο νούμερο 5: [Μωμοέρια. Ένα έθιμο του δωδεκαημέρου](#) |2013. Πατώντας πάνω στον υπερσύνδεσμο, οι μαθητές μεταφέρονται στο παρακάτω άρθρο που παρατίθεται ατόφιο:

Μωμοέρια, ένα έθιμο του Δωδεκαημέρου

Ευετηριακό και ψυχαγωγικό έθιμο του Δωδεκαημέρου (Χριστούγεννα έως Θεοφάνια) με χορευτική, θεατρική και μουσική ομάδα σε παράλληλη δράση, προερχόμενο από την ορεινή Τραπεζούντα, που επιβιώνει σε οκτώ χωριά του Νομού Κοζάνης (Τετράλοφος, Άγιος Δημήτριος, Αλωνάκια, Σκήτη, Πρωτοχώρι, Κομνηνά, Ασβεστόπετρα, Καρυοχώρι).

Το έθιμο εγγράφηκε:

– στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2013.

– στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO ([Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity](#)) το 2015

[Πιστοποιητικό εγγραφής στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας](#)

Πεδία Δελτίου Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς:

*Το δελτίο είναι διαθέσιμο και σε μορφή Pdf: [Μωμοέρια, ένα έθιμο του δωδεκαημέρου](#)

Χρήσιμες διασυνδέσεις:

Φιλμ για τα “Μωμοέρια. Ένα έθιμο του δωδεκαημέρου: [YouTube](#)

Σε συνδυασμό με το προηγούμενο, οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν παρόμοιες πληροφορίες από το [pontos news](#)

<http://www.pontos-news.gr/article/157343/oi-momogeroi-mpikan-ston-katalogo-tis-unesco-gia-tin-ayli-politistiki-klironomia>:

Η Διακυβερνητική Επιτροπή της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στην 11η ετήσια συνεδρίασή της (Αντίς Αμπέμπα, Αιθιοπία 28.11-2.12.2016), στη συνεδρία της Τετάρτης 30 Νοεμβρίου 2016 ενέκρινε την εγγραφή στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας των Μωμοέρων, εθιμικού δρώμενου του Δωδεκαημέρου, όπως τελείται σε οκτώ χωριά της ευρύτερης περιοχής της Κοζάνης (Τετράλοφος, Άγιος Δημήτριος, Αλωνάκια, Σκήτη, Πρωτοχώρι, Κομνηνά, Ασβεστόπετρα, Καρνοχώρι), οι κάτοικοι των οποίων είναι κατά κύριο λόγο Πόντιοι, απόγονοι Ποντίων προσφύγων από την περιοχή της ορεινής Τραπεζούντας (Ματσούκα). Οι Μωμόεροι είναι το τέταρτο κατά σειρά ελληνικό στοιχείο που εγγράφεται στο διεθνή κατάλογο, μαζί με τη μεσογειακή

διατροφή (2013), τη μαστιχοκαλλιέργεια της Χίου (2014) και την Τηνιακή μαρμαροτεχνία (2015) στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO.

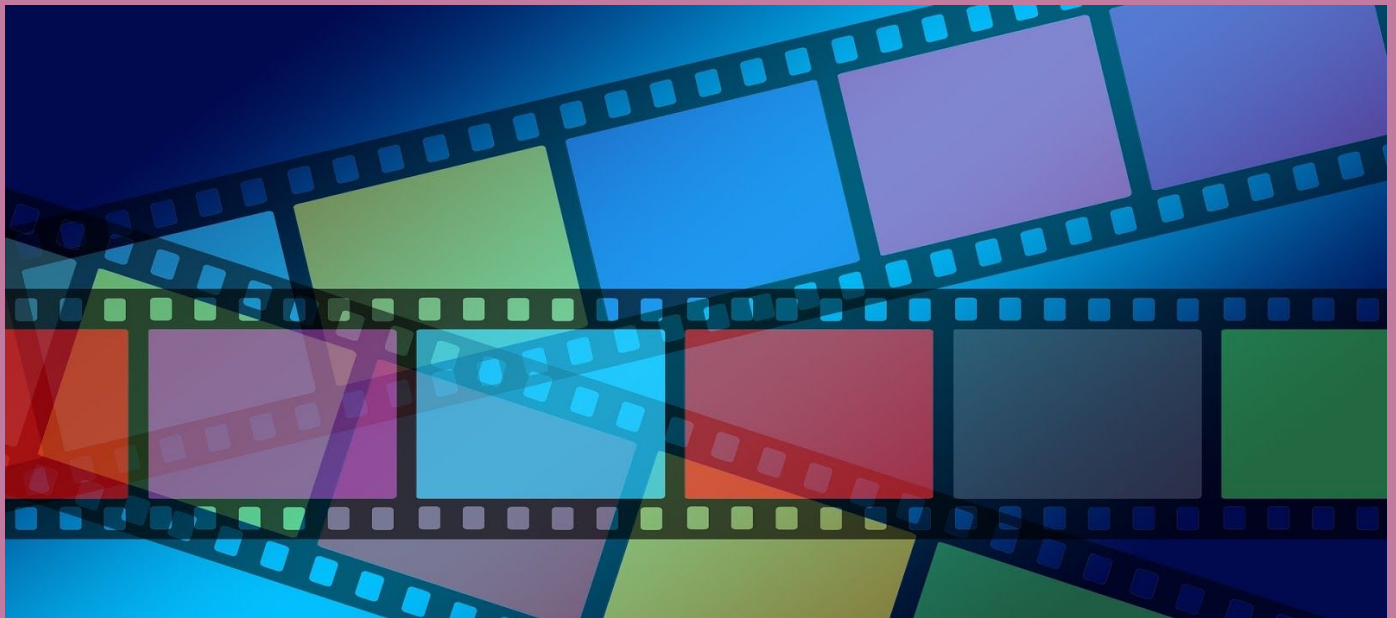
Φωτογραφία: [Πιστοποιητικό εγγραφής στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας](#)

Επιπλέον, οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν στην ιστοσελίδα της UNESCO - Intangible Cultural Heritage (Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά) την εγγραφή του εθίμου στην Αντιπροσωπευτική Λίστα της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας, η οποία έγινε από τη Διακυβερνητική Επιτροπή της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, στην 11η ετήσια συνεδρίασή της, το 2016. Με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού, μπορούν να διαβάσουν την αγγλική αναφορά, να δουν σχετικές φωτογραφίες της εγγραφής, να διαβάσουν τις λεζάντες τους και να ακούσουν σχετικό [ηχητικό](#) <https://ich.unesco.org/en/RL/momoeria-new-year-s-celebration-in-eight-villages-of-kozani-area-west-macedonia-greece-01184>

Άνοιγμα του σχολείου σε φορείς

- Οι μαθητές, μέσω του εκπαιδευτικού και του σχολείου, μπορούν να επισκεφτούν κάποιον κοντινό σύλλογο ή κάποια λέσχη διοργάνωσης του εθίμου των μωμόγερων και να ενημερωθούν από υπεύθυνους σχετικά με το δρώμενο.
- Εναλλακτικά, μπορούν να καλέσουν κάποιον υπεύθυνο στο σχολείο τους, στο πλαίσιο διοργάνωσης μιας εκπαιδευτικής δράσης για όλη τη σχολική κοινότητα.
- Μπορεί, εφόσον αυτό είναι εφικτό, να γίνει παρουσίαση των ειδικών στολών και αξεσουάρ που φορούν οι μωμόγεροι στη διάρκεια των εκδηλώσεων του εθίμου, σε συνδυασμό με την παροχή πληροφοριών για τον ιδιαίτερο συμβολισμό τους.
- Μαθητές που είναι μέλη συλλόγων ή κάποιας λέσχης μπορούν να συμβάλλουν στις παρουσιάσεις με τις δικές τους εμπειρίες, γνώσεις, αφηγήσεις, παρουσιάσεις.

Έβδομη τέχνη

Το συνολικό πρόγραμμα μπορεί να λειτουργήσει ως εφαλτήριο για τη συγγραφή ενός μικρού κινηματογραφικού σεναρίου από τους μαθητές, με σκοπό την παραγωγή μιας μαθητικής ταινίας μικρού μήκους, η οποία θα μπορούσε να συμμετέχει σε κάποιον μαθητικό διαγωνισμό ταινιών και σίγουρα να αποτελέσει μέρος της σχολικής οπτικοακουστικής κληρονομιάς, με στόχο να μεταδώσει στη σχολική και ευρύτερη κοινωνία μηνύματα σχετικά με το έθιμο των Μωμόγερων και τη σπουδαιότητα της διάσωσης και εξάπλωσής του σε όλη την Ελλάδα.

Διαδικτυακές πηγές για το έθιμο των Μωμόγερων

AVENA 97.7 - ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Επιστρέφουν οι χορευτές της <ΕΣΤΙΑΣ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΩΤΩΝ> στις εγκαταστάσεις του συλλόγου και συναντούν τους <ΜΩΜΟΓΕΡΟΥΣ> Πόντιους.(video-foto)

<https://avena.gr/kentriki-makedonia/hmathia/170786-epistrefoun-i-choreftes-tis-stis-egkatastasis-tou-sylogou-ke-synantoun-tous-pontious-video-foto>

Ελληνικό Σωματείο Διάσωσης και Διάδοσης της Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς

“Οι Μωμόγεροι” <http://www.momoyeroi.com/>

e-pontos.gr

Οι Μωμόγεροι αναστάωσαν το Ντίσελντορφ για δεύτερη συνεχή χρονιά

http://epontos.blogspot.com/2019/01/blog-post_24.html

pontos news

Μωμόγεροι: Η παλαιότερη μορφή ελληνικού λαϊκού θεάτρου

<http://www.pontos-news.gr/pontic-article/145417/momoyeroi-i-palaioteri-morfi-ellinikoy-laikoy-theatroy>

pontos news

Το τραγούδι των Μωμόγερων, με την ποντιακή λύρα και τη φωνή του Ηλία Υφαντίδη {youtube}

<https://www.youtube.com/watch?v=JMjaF8XY2X0>

prlogos.gr

«Μωμόγεροι» από την Αρχαία Ελλάδα στα χωριά του Δήμου Κοζάνης

<http://www.prlogos.gr/%ce%bc%cf%89%ce%bc%cf%8c%ce%b3%ce%b5%cf%81%ce%bf%ce%b9-%ce%b1%cf%80%cf%8c-%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%b1%ce%af%ce%b1-%ce%b5%ce%bb%ce%bb%ce%ac%ce%b4%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%b1/>

trapezounta.gr

Μωμόγεροι: Το λαϊκό δρώμενο του Πόντου

<https://www.trapezounta.gr/pontus/culture/customs-and-practices/14993/>

Άλλες διαδικτυακές πηγές

Αναβίωσε “Γουρουνοχαρά” & “Ρουγκάτσια” ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ξεχασμένης «Γεώργιος Σεφέρης»

<https://avena.gr/kentriki-makedonia/hmathia/219813-anaviose-quot-goyrnochara-quot-amp-quot-roygkatsia-quot-o-politistikos-syllogos-xechasmenis-georgios-seferis>

CNN.gr - Ηλεκτρονική εφημερίδα

Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ποντίων: 100 χρόνια από τον ξεριζωμό του ποντιακού Ελληνισμού

<https://www.cnn.gr/news/ellada/story/177223/hmera-mnimis-tis-genoktonias-ton-pontion-100-xronia-apo-ton-xerizomo-toy-pontiakoy-ellinismoy>

efxinospontos.gr

Μικρασιατική καταστροφή: Αιτίες και ευθύνες

<http://efxinospontos.gr/eidiseis/5433-mikrasiatiki-katastrofi-aities-kai-efthynes>

ert.gr

Τραγωδία Ρωμεία - Ντοκιμαντέρ

https://webtv.ert.gr/ert3/tragodo-romeika-2/?fbclid=IwAR3Cv5IP9SBATk7PE1DThuk_5hqUcHWOTpqPWljXFr9KEBw8SLLhMLElfjo

Ποντιοθεραπεία - youtube κανάλι

<https://www.youtube.com/channel/UCbXtsvj12Yhy0TmGeGMwPBg/videos>

Χριστίνα Δημητριάδου

Πλατεία Καπετανίδη, μίνι ντοκιμαντέρ, 2018 {youtube}

<https://youtu.be/v-JR2iSVh6s>

Ποίηση

“Πόν(τ)ος”

Σε χρόνο απρόβλεπτο, τ' αδυσώπητο μίσος

σαν αγριόχορτα ξερίζωσε ζωές!

Η μαυροθάλασσα σήκωσε άγρια κύματα,

μα τ' άδικο δεν μπόρεσε να πνίξει...

Σφάγιο η αθώτητα πάνω στον βωμό της γης,

από αίμα και ντροπή κοκκίνησαν τα ποτάμια,

αντιλαλήσαν τα βουνά απελπισίας κραυγές ...

Τρομαγμένα πουλιά οι χιλιάδες ψυχές

απόκριμα* γεύονταν θανάτου...

Ένα σιδερένιο, στερημένο κλειδί,

κρεμασμένο σε στήθος μαραμένο,

συντροφεύει τον ανείπωτο φόβο

και μαζί με τα θλιμμένα αστέρια

αυτόπτης είναι μάρτυρας

της εκδικητικής μανίας

που έκαψε εστίες ανοχύρωτες

και σκόρπισε στον άνεμο

μνήμες άγιες και τίμιο βίος...

Μ' αναμνήσεις αλώβητες, ένα εικόνισμα,

λίγο χόμα απ' τα μνήματα

και την αποσταμένη ελπίδα

κρυμμένη στον κόρφο τους, **οι Πόντιοι**

τον δρόμο πήραν για τον Παράδεισο

έτσι την Ελλάδα ονειρεύονταν,

τόσο φωτεινή τη λαχταρούσαν!..

Πέτρωσαν τα δάκρυα στα πρόσωπα

κι η προσδοκία φτέρωνε τη σκέψη!

Μα σαν μητριά η ΜΑΝΑ τους δέχτηκε

και η βρισιά «τουρκόσποροι» τους μάτωνε...

Με τον ιδρώτα, όμως, της επιμονής,

και της υπομονής το δάκρυ

τη γονατισμένη αξιοπρέπεια

όρθωσε το ελληνικό τους πείσμα!

Στην κατευθυνόμενη μιζέρια αντιτάχτηκε,

πάλεψε, ρίζωσε και μεγαλούργησε,

αφού επέπρωτο ν' ανθίσει ξανά η Ρωμανία!...

*καταδίκη

Φωτεινή Φωτιάδου-Κωνσταντίνου

Φιλόλογος - Λογοτέχνις

Πηγή: <http://efxinospontos.gr/pontos>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

<https://www.in2life.gr/features/notes/article/510794/hristoygenniatices-eikones-apo-thn-palia-ellada.html>

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%CE%9C%CF%89%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%B9.jpg#/media/Αρχείο:Μωμογεροι.jpg>

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.pontos-news.gr/pontic-article/173281/oi-neoi-momogeroi-arthro-toy-ilia-melanofrydi-apo-195>

3

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.pontos-news.gr/pontic-article/173281/oi-neoi-momogeroi-arthro-toy-ilia-melanofrydi-apo-195>

3

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Εις μνήμην

της γιαγιάς μου
Μαρίας Εμμανουηλίδου

και του παππού μου
Ιωάννη Δημητριάδη

που έχασαν οικογένεια και βίος
κατά τη γενοκτονία των Ελλήνων

και ήρθαν πρόσφυγες από τη
Μικρά Ασία στην Ελλάδα

μην ξεχνώντας ούτε στιγμή
το χώμα όπου γεννήθηκαν,
το χώμα που πρόλαβαν να αγαπήσουν,
το χώμα που χαραχτηκε ανεξίτηλο στη μνήμη τους,
το χώμα που η ψυχές τους πήραν για πάντα μαζί τους
σαν άλλο χώμα σκέπασε για πάντα τα κουρασμένα κορμιά τους.

